

Генерал-лајтнант СЛАВКО РОДИЋ

МЕСТО И УЛОГА ОПЕРАТИВНИХ ВАЗДУХОПЛОВНИХ ДЕСАНАТА У САВРЕМЕНОЈ НАПАДНОЈ ОПЕРАЦИЈИ НА БРДСКО-ПЛАНИНСКОМ ЗЕМЉИШТУ

Ради тачнијег одређивања места и улоге оперативних ваздухопловних десаната у савременој нападној операцији изложићемо основне карактеристике савремене нападне операције на брдско-планинском земљишту, и укратко се упознати са особинама и могућностима ваздухопловно-десантних трупа, узимајући у обзир искуства неких операција прошлог рата, а нарочито искуства операција које су изведене у Нормандији и на западним границама Немачке. Наравно, да само то није довољно, тим пре што су операције, у којима су били примењени крупнији ваздухопловни десанти, изведене на равничастом или благо маневарском земљишту.

При разматрању могућности употребе ваздухопловно-десантних снага у операцијама на брдско-планинском земљишту и њиховог места у тим операцијама, треба имати на уму и чињеницу да све велике државе, у послератном периоду, посвећују нарочиту пажњу развоју ваздухопловно-десантних јединица и ваздухопловног транспорта, као нових борбених средстава за повишење темпа наступања и дубине операције.

Због тога, изучавање могућности и начина употребе ваздухопловно-десантних трупа на брдско-планинском земљишту, а посебно крупнијих десаната оперативне намене, за нас је, несумњиво, од великог интереса. Правилном оценом њихове улоге и места у савременој нападној операцији, можемо једино доћи и до правилног решења при постројавању савремене одбране.

Карактер савремене нападне операције на брдско-планинском земљишту

Засићеност трупа савременим техничким борбеним средствима утицала је на промену карактера дејства трупа на планинском земљишту. Савремени рат у планинама, као и на равничастом земљишту, постао је, углавном, рат мотора. У вези са тим повећао се значај путева у толикој мери да се мора строго водити рачуна о капацитету појединих праваца у оперативном погледу. На брдско-планинском земљишту, код армија са развијеним техничким борбеним средствима, смањило се значај оперативног маневра (преко тешко приступачних терена) у циљу обухвата и обиласка браниоца. У тим условима, основна форма оперативног маневра на планинском земљишту постао је си-

стем посебних удара којим се бранилац дроби и туче по деловима. Ови удари изводе се дуж комуникација (аутомобилских) и комбинују са оперативним обиласком који извршавају ваздухопловно-десантне трупе ваздушним путем. У планинама правац главног удара поклапа се углавном са главном аутомобилском комуникацијом која изводи у широку долину или на планинску висораван. Замах нападне операције на планинском земљишту већи је по фронту, а мањи по дубини, него на равничастом земљишту. Дубина операције често износи само толико колико је потребно да се форсирају велики планински гребени преко планинских прелаза. Темпо операција у планинама је спорији, а трајање операције дуже него на равничастом земљишту. Темпо операције се повећава када трупе избију у оперативну дубину. Оперативни поредак трупа при нападу је дубљи. Засићеност трупа средствима за пробој на приступачним правцима, а нарочито на правцу главног удара, одговара засићености тим средствима на одговарајућем отсеку пробоја на равничастом земљишту.

Да би повисио темпо наступања и повећао замах нападне операције на планинском земљишту, нападач тежи да једновремено дејствује по целој дубини одбране тј. да једновремено неутралише тактичку и оперативну дубину на правцу главног удара. У основи операције провлачи се идеја: нарушити садејство између тактичког и оперативног ешелона одбране и уништити по деловима елементе борбеног поретка оперативне одбране. У овом циљу, поред борбене авијације и далекометне артиљерије, широко ће се примењивати и ваздухопловно-десантне трупе.

Ваздухопловно-десантне трупе као нов род војске

Ваздухопловно-десантне трупе, као ново борбено средство, појавиле су се као израз тежње савремене ратне вештине да се повећа дубина удара и брзина маневра. Ма да ово ново борбено средство није још испољило све своје могућности, ма да је сразмерно младо, оно је ипак оправдало своју намену у прошлом рату и тако је постало један од важних фактора за постизање општег успеха.

Све велике државе имају данас ваздухопловно-десантне трупе, које се и даље развијају. Повећавање и усавршавање ваздухопловних транспортних средстава и наоружања омогућиће још већу примену ваздухопловних десаната, него што је то био случај у Другом светском рату. Ваздухопловно-десантне трупе могу добити најразличитије задатке.

С обзиром на начин употребе, ваздухопловно-десантне трупе можемо поделити на: падобранске десанте, десанте слетањем и мешовите десанте.

Трупе и материјал, спуштени помоћу падобрана на извесну просторију са одређеним задатком називају се **падобрански десант**. Људство овог десанта попуњава се од одабраних и физички издржљивих омладинаца који су обучени разним борбеним специјалностима. Падобрански десант може да се баца на сваком земљишту.

Трупе и материјал, искрцани из авиона или једрилица на одређену просторију, са извесним борбеним задатком, називају се **десант слетањем**. Свака трупа јединица може да се употреби за овај десант, ако прође кроз краткотрајну специјалну обуку за слетање.

Ако су аеродроми за слетање авиона и искрцавање десанта мали, или ако авиони не могу да слећу због неповољног земљишта, онда се једрилице могу спуштати на мала летишта (што ће често наћи примену на планинском земљишту — острво Крит, Дрвар).

Мешовити десант је комбинација падобранског десанта и десанта слетањем. Мешовити десант сједињује добре стране прва два начина ваздухопловних десаната.

С обзиром на задатке које ваздухопловно-десантне трупе могу да решавају, ваздухопловни десанти се деле на: тактичке, оперативне и стратегиске.

Тактички ваздухопловни десанти обично су слабијег састава. Они се употребљавају у нападу при пробоју главног одбранбеног појаса за садејство са трупама на правцу главног удара. Ови десанти спуштају се падобранима и једрилицама.

Тактички ваздухопловни десанти најчешће имају задатак да заузму непријатељске артиљериске положаје, командна места и осматрачнице, доминирајуће висове, теснаце и мостове, управо све оне објекте у тактичкој дубини браниоца чије освајање или неутралисање убрзава пробој тактичке одбране. Они се могу бацати пред сам напад, а најчешће по извршењу артиљериске припреме или непосредно после почетка напада. Њихово дејство тесно се повезује са дејством артиљерије и авијације.

Оперативни ваздухопловни десанти могу бити падобрански и десанти слетањем једрилица и авиона. Они се употребљавају у свим етапама и видовима операција и могу да се спуштају по целој дубини фронтоске операције. Јачина и састав оперативних ваздухопловних десаната могу бити различити, што зависи од њиховог задатка, земљишта на које се спуштају и од времена за које су у стању да самостално воде борбу. Јачина оперативних ваздухопловних десаната може да износи до неколико ваздухопловних десантних дивизија. Они се обично употребљавају сасређено (масовно у једном рејону).

Стратегиски ваздухопловни десанти били су употребљени у неким операцијама прошлог рата. Они се примењују у крупним размерама ради постизавања стратегиску циљева. Понекад и слабији ваздухопловни десант може да има стратегиску намену (напад немачког ваздухопловно-десантног одреда у мају 1944 на наш Врховни штаб у Дрвару).

Организација ваздухопловно-десантних трупа усавршавала се паралелно са њиховим повећавањем. У почетку њиховог развоја постојале су само поједине мале падобранске јединице, а на крају Другог светског рата употребљаване су ваздухопловно-десантне здружене јединице (ваздухопловне дивизије, корпуси и армије).

Ваздухопловно-десантна дивизија је основна организациона јединица која се може употребити за самостално дејство у основним видовима борбе за решење задатака оперативно-тактичког значаја. У прошлом рату, у неким армијама, постојале су самосталне падобранске дивизије и самосталне ваздухопловне дивизије за десант слетањем помоћу авиона и једрилица. На крају рата дошло се до закључка да је најбољи организациони састав ваздухопловне десантне дивизије од две падобранске бригаде, једне бригаде за десант слетањем и осталих јединица: ПАО, ПТО, артиљерије средњих калибара, је-

диница лаких тенкова, инжењерских јединица и појединих делова помоћних служби.

Бројно стање падобранске дивизије није било веће од 6.000 људи, док је ваздухопловно-десантна дивизија за десант слетањем имала око 9.000 људи. Енглеска Прва ваздухопловно-десантна дивизија у Холандској операцији бројала је 9.000 људи, не рачунајући пилоте једрилица. Према последњим подацима, формациска јачина ваздухопловно-десантне дивизије неких западних држава достиже 14.000 људи. Поред тога, у неким армијама, постоје специјалне падобранске јединице и делови који се предвиђају за диверзије и извршавање најсложенијих борбених задатака.

За извршење самосталних акција, нарочито на планинском земљишту, могу се формирати ваздухопловно-десантни одреди, чији састав зависи од конкретног задатка и земљишта на коме ће дејствовати (пример немачког ваздухопловно-десантног одреда који је бачен на Дрвар).

У операцијама на западу, за извршење оперативних задатака, били су формиран ваздухопловно-десантни корпуси, а у Холандској операцији и ваздухопловно-десантна армија (као привремена формација). Пошто се ваздухопловно-десантне трупе и даље развијају, може се очекивати да ће велике државе и убудуће имати не само ваздухопловно-десантне дивизије, већ и ваздухопловно-десантне корпусе и армије трајнијег формациског састава.

Ваздухопловно-десантне трупе наоружане су доста јаким ватреним средствима која су по својој тежини лакша од обичних борбених средстава земаљских трупа. У наоружање ваздухопловно-десантних трупа, поред пушака, аутомата и митраљеза, улазе ПТ пушке и топови, минобацачи лаки и средњи, противавионска артиљерија, хаубице до 155 мм, бацачи пламена, оклопна возила и лаки тенкови.

Ватрена моћ ваздухопловно-десантне дивизије приближно одговара ватреној моћи нормалне стрељачке дивизије. Међутим, у низу крупних ваздухопловно-десантних операција, осећао се недостатак већих калибара артиљерије, јачих механизованих јединица и муниције. Проблем повећања ваздухопловно-транспортних могућности донекле је већ решен. Конструисани су пробни авиони, који могу да преносе средње тенкове. Усавршава се и конструкција оруђа и муниције, чија се моћ рушења и пробојност знатно повећава и поред смањења њихове тежине.

Могућност употребе ваздухопловно-десантних трупа на брдско-планинском земљишту

Искуство из Другог светског рата демантовало је сва ранија тврђења да је ограничена могућност употребе ваздухопловно-десантних трупа. Ваздухопловно-десантне трупе употребљаване су под најразличитијим земљишним условима: на равничастом земљишту (у Холандији), на планинско-приморском појасу Норвешке, на острвима Криту и Сицилији, код нас код Дрвара 1944 године итд. Оне су употребљаване и тамо где је постојала густа мрежа комуникација и развијен телефонски саобраћај у густо насељеним рејонима Западне Немачке.

Благодарећи искоришћавању једрилица у широким размерама и повећању транспортне могућности авијације, ваздухопловни десанти слетањем не морају обавезно да располажу нити да заузимају аеродроме на местима искрцавања. То је омогућило већу примену крупних ваздухопловних десаната на различитом земљишту.

Ипак, могућност примене ваздухопловно-десантних дејстава на брдско-планинском земљишту ограничава недостатак довољног броја летишта, променљивост времена и тешкоће летења авијације која врши подршку. Поред тога, за искрцавање крупног ваздухопловног десанта потребно је више времена на планинском него на равничастом земљишту, јер се десант спушта по ешелонима. Но, у овом погледу сви планински рејони нису подједнаки. На појединим правцима, а понекад и у већим планинским рејонима, не могу се искрцавати масовни ваздухопловни десанти спуштањем, већ се могу применити само десанти појединих одвојених падобранских јединица и делова. У неким планинским пределима постоје широке долине и планински платои који дозвољавају да се на појединим операциским правцима употребе и крупни ваздухопловни десанти.

Али планинско земљиште, боље него равничасто, омогућава ваздухопловним десантима да воде упорнију и жилавију борбу и да се дуже времена одрже на заузетом земљишту, тако да и сразмерно мањи десанти могу да покажу велики утицај на ток операције. Ово се може објаснити тиме, што је прикупљање снага за ликвидацију десанта на планинском земљишту теже и што се масовни удар тенковских и артиљерских јединица за уништење десанта може изводити скоро једино дуж комуникација које пролазе кроз рејон који су већ заузеле ваздухопловно-десантне трупе.

На крају, кад се процењује могућност употребе крупних ваздухопловних десаната на планинском земљишту, треба увек да се пође од конкретне процене праваца и рејона који нас интересују у дотичном случају.

Задаци оперативних ваздухопловних десаната у савременој нападној операцији

Оперативни ваздухопловни десанти у нападној операцији на планинском земљишту могу решавати следеће основне задатке:

1 — Заузимање и држање већих теренских линија и рејона у позадини тактичке одбране на правцу главног удара у циљу одвајања фронта од позадине, спречавања и задржавања приласка оперативних резерви из дубине, маневровања трупа по фронту, и најзад, ради дејства из позадине делом снага десанта да би се брже пробила тактичка дубина одбране и покретне групе изашле у оперативну дубину (пример Рајнске операције).

2 — Заузимање и држање важних објеката оперативног значаја (тешко савладивих природних и вештачких препрека) да би се повећао темпо наступања трупа на земљи и обезбедило њихово борбено дејство (пример Холандске операције).

3 — Садејство са трупама на земљи — првенствено са покретним здруженим јединицама у извршењу оперативног окружења браниоца.

4 — Дејство по целој дубини одбране по једном оперативном плану са мањим ваздухопловно-десантним јединицама и деловима у циљу растро-

јавања рада позадине, аеродромске службе, спречавања маневровања трупа по фронту и из дубине и дезорганизације командовања и везе. У целини ова дејства се предвиђају за постизање оперативног ефекта.

5 — Ојачање покретних трупа које су се пробиле у оперативну дубину да би учврстиле свој успех или одбиле противудар браниоца.

Искуство Другог светског рата показало је да крупни ваздухопловни десанти, који су искрцани и на мању дубину, могу једновремено да реше тактички и оперативни задатак. Поред тога показало се да је неопходно потребно тесно садејство ваздухопловних десаната не само са ударним ешелонима трупа на земљи и борбеном авијацијом већ и садејство између десаната тактичког и оперативног значаја.

Јачина и састав оперативних ваздухопловних десаната употребљених на планинском земљишту

Јачина и састав оперативних ваздухопловних десаната зависи: од карактера задатка, ситуације у којој ће дејствовати, дубине на коју ће се искрцати и од плана предвиђеног трајања њиховог самосталног дејства, то јест до доласка сувоземних трупа. Уколико је већа дубина на којој ће се вршити искрцавање, утолико треба дуже време за самостално дејство десаната, па према томе и десанти треба да буду јачег састава. Рељеф земљишта, у разним случајевима, такође утиче на јачину и састав ваздухопловног десанта.

Величина и састав оперативних ваздухопловних десаната на брдско-планинском земљишту, према карактеру планина и важности операциског правца, креће се од мањих јединица, које се избацују на поједина места за вршење самосталних задатака, до неколико ваздухопловно-десантних дивизија обједињених општом командом и које дејствују сасређено.

Време искрцавања оперативних ваздухопловних десаната

Мали десанти могу да се спуштају у свако време. Спуштање крупних десаната оперативног значаја је сложеније. Пошто су ваздухопловно-десантне трупе слабије (квалитативно) од трупа браниочевих ешелона размештених у дубини одбране нападач ће, најчешће, спуштати крупне ваздухопловне десанте тек онда када бранилац употреби поменуте ешелоне, то јест када се ти ешелони упусте у борбу са трупама које нападају с фронта.

Међутим, када нападач има непосредно испред себе озбиљне препреке, као реку, планински гребен или утврђени рејон, он се може одлучити да — неколико часова раније или доцније, пре него што његов први ешелон крене у напад — искрца крупни ваздухопловни десант оперативног значаја на мању дубину у циљу садејства главној групацији трупа на земљи при заузимању тешко пролазног рејона или положаја (пример Рајнске операције).

Кад се изводи крупна нападна операција на важном операциско-стратигиском правцу, који пресеца неколико природних тешко савладљивих линија, нападач може, у исто време кад почне наступање, да баца крупне ваздухопловне десанте да би заузео две, три линије у позадини непријатеља. Ово би, наравно, одговарало захтевима савремене нападне операције, али искуство прошлога рата налаже да се не руководимо увек само тим захтевима.

Пре свега треба одредити време за које се десант може самостално одржати до доласка трупа. Ако се, на пример, утврди да то време не прелази 4—5 дана, онда нападач може да баци крупни ваздухопловни десант у времену од тих 4—5 дана, у ма којој етапи нападне операције.

Ваздухопловни десанти, ако се посматрају са техничке стране, могу се искрцавати у свако доба дана.

Дубина искрцавања крупних ваздухопловних десаната оперативног значаја

Дубина ваздухопловно-десантне операције зависи од карактера задатка, ситуације у којој се изводи, јачине десанта, а нарочито од тога за које време нападачеве трупе на земљи могу да успоставе тактичко садејство са десантом. Ако време, у коме се крупни ваздухопловни десант може самостално да одржи у заузетим рејонима, износи просечно 4—5 дана од почетка операције, онда дубина на којој ће се бацити десант одговара даљини (отстојању) коју главна групација покретних трупа може да пређе за то време.

Пошто је темпо нападне операције на планинском земљишту (нарочито у почетном периоду) спорији него у равници, може се очекивати да нападач неће бити у стању да ваздухопловно-десантним трупама оперативног значаја заузме објекте у дубокој браниоцевој позадини. Он ће вероватно тежити да заузме оне линије и рејоне у којима су размештене ближе браниоцеве оперативне резерве. Та дубина, најчешће, није већа од отстојања које ударна групација (првенствено покретне трупе) може да савлада за 2—3 дана, а најдаље за 4 дана наступања.

Пошто пробије тактичку дубину одбране, када главни део оперативног ешелона избије у оперативну дубину, нападач може смелије да употреби ваздухопловне десанте да би заузео следеће важне линије у оперативној дубини, спуштајући их на већа отстојања.

Мањи оперативни десанти могу се избацивати по целој оперативној дубини одбране.

Начин на који крупни ваздухопловни десанти извршавају задатке у нападној операцији на планинском земљишту

На основу могућности ваздухопловно-десантних трупа, детаљних података о браниоцу и земљишту и опште замисли нападне операције, претпостављено општевојно командовање одређује задатак ваздухопловно-десантним трупама и обезбеђује њихову концентрацију, укрцавање на десантна средства, пребацивање кроз ваздух, затим искрцавање и дејства на земљи. Поред тога, у току извршења ваздухопловно-десантних операција, авијација наноси бомбардерске ударе на комуникације, раскрснице, путеве, аеродроме, врши напад на противавионску артиљерију, трупе у предвиђеним рејонима искрцавања и позадинске установе, да би дезорганизовала постојећу одбрану и осујетила маневар других ешелона и браниоцевих резерви. Авијација обавезно пружа и непосредну подршку ваздухопловно-десантним трупама у току целог периода ваздухопловно-десантне операције.

Искрцавање ваздухопловно-десантних трупа у оперативну дубину браниоца врши се непосредно после авијациске припреме. Искрцавање десанта

треба да се изврши у што краћем року и у близини објекта који се напада, да би се постигло изненађење и да би се искрцане трупе потпуно развиле за борбу до доласка браниочевих резерви. Прво се искрцавају мање групе извиђача, а затим делови падобранских јединица које заузимају места за слепање авиона и једрилица и за искрцавање средстава ојачања.

При оваквом обезбеђењу главнина десанта заузима главни објекат (прелаз преко реке, превоје, раскрснице путева, насељена места, теснаце, аеродроме и др.) и дејствује по начелима која важе за трупе на земљи. Чим се заузме одређени објекат, организује се кружна одбрана да би се одбио браниочев напад до доласка покретних трупа.

Да би се обезбедило дејство главног десанта и једновремено онемогући маневар браниочевих других ешелона и резерве, поједини ваздухопловно-десантни одреди заузимају погодне објекте (теснаце, висове, мостове и др.) на најважнијим правцима.

При искрцавању крупног десанта у тактичку дубину одбране, ваздухопловно-десантна команда тежи да брзо заузме доминирајуће висове, артиљерске положаје, мостове, противавионске батерије, утврђења, командна места и осматрачнице, да би рашчланила браниочев борбени поредак и дејствовала из позадине при заузимању тактичке дубине одбране на одлучујућем правцу. У овој ситуацији, поред авијације, десант подржава и далекометна артиљерија.

И у првом и у другом случају искрцавање крупног ваздухопловног десанта претставља комбиновану операцију која захтева опште планирање и тесно садејство оперативног ваздухопловног десанта са тактичким десантима, ударном групом и борбеном авијацијом.

Да би се непријатељ довео у заблуду о месту искрцавања главних ваздухопловних десантних трупа употребљавају се разна средства за дезинформацију и бацају лажни десанти.

У свим случајевима ваздухопловно-десантна команда треба да има резерву ваздухопловно-десантних трупа у циљу нарастања снага при одбијању браниочевих противдејстава.

Команда ваздухопловно-десантних трупа налази се код главних снага десанта.

Није целисходно, а понекад није ни могуће, да се сасређено употребе крупни ваздухопловни десанти у свим условима планинског земљишта. Ако је земљиште јако испресецано, биће понекад корисније да се на више места примене мањи ваздухопловни десанти, чије ће дејство, у крајњој линији, обезбедити оперативни ефекат. Искрцавање и дејство мањих десаната много је простије и сигурније због тога што се они не морају упуштати у упорну борбу са надмоћнијим снагама браниоца. Они наносе диверзантске ударе по мостовима, путевима, центрима, и линијама везе, аеродромима, противавионским средствима, штабовима и другим објектима.

Снабдевање ваздухопловно-десантних јединица врши се помоћу авиона, једрилица и падобрана. Иако снабдевање помоћу падобрана није економично, оно ће се ипак доста често примењивати у планинским условима.

Главно средство везе је радио и авиони за везу.

З а к љ у ч и

1 — У вези са усавршавањем ваздухопловних транспортних средстава омогућена је већа примена крупних ваздухопловних десаната на разним ра-тиштима, па и на брдско-планинском земљишту.

2 — Основни задаци крупних ваздухопловних десаната су:

— заузимање важних линија и објеката у оперативној дубини одбране, на правцу главног удара, да би се рашчланили браниочеви борбени пореци;

— нарушавање плана маневра и командовања трупама у одбрани;

— садејствовање основној групацији трупа при пробоју тактичке дубине одбране ударом из позадине и обезбеђење бржег наступања покретних трупа у оперативном простору.

3 — Величина десанта, дубина његовог искрцавања и време извршења ваздухопловно-десантне операције су у потпуној зависности од нападних могућности трупа на земљи и борбене авијације.

4 — Ваздухопловно-десантна операција је део опште нападне операције и она захтева тесно садејство и координацију по дубини и времену са борбеним дејствима трупа на земљи и борбеном авијацијом која врши подршку.

5 — Успех ваздухопловно-десантне операције захтева да се располаже са детаљним подацима о земљишту и дислокацији браниочевих трупа, да се постигне потпуна надмоћ у ваздуху, нарочито у рејону искрцавања десанта, и на крају, сигурно тактичко повезивање у одређеним роковима са трупама на земљи.

6 — Негативне стране ваздухопловно-десантних трупа су:

— зависност употребе од стања времена, нарочито на планинском земљишту;

— дуготрајне припреме ваздухопловно-десантне операције;

— тешкоћа једновременог искрцавања великог ваздухопловног десанта на планинском земљишту;

— осетљивост ваздухопловних ешелона од напада ловачке авијације и дејства противавионских средстава одбране;

— тешкоћа снабдевања и командовања ваздухопловно-десантним трупама после њиховог искрцавања, и

— отсуство тежих артиљериских оруђа и тенкова.

7 — И поред озбиљних недостатака ваздухопловно-десантне трупе оправдале су своју намену у прошлом рату. Њихова улога и значај и даље ће расти паралелно са развојем савремене технике, те ће се убудуће употребљавати још масовније него до сада. Њихова примена у савременој нападној операцији, без сумње, изазваће потребу за увођењем нових елемената у борбени поредак савремене одбране, а због тога и нове допуне у организацији и планирању савремених одбранбених операција како на равничастом тако и на брдско-планинском земљишту.